

Turinys

Susipažinkime su Viduramžiais.....	6
------------------------------------	---

I ANT ROMOS IMPERIJOS GRIUVĖSIŲ..... 8

1.1 Bizantijos imperija.....	10
1.2 Alacho vardu	13
1.3 Europa tampa krikščioniška.....	16
1.4 Karolio Didžiojo imperija	19
+ 1.5 Vikingai: plėšikai, pirkliai ar atradėjai?	22
1.6 Feodalizmas – Viduramžių santvarka	25

SKYRIAUS SANTRAUKA

ISTORIJA AKTYVIAI. Vaizdiniai istorijos šaltiniai	30
ŽINAU, MOKU, GALIU	32

II VALDŽIA IR GALIA VIDURAMŽIAIS

2.1 Riteriai ir jų pilys	36
2.2 Valstiečių kasdienis gyvenimas	39
2.3 Viduramžių mieste	42
2.4 Kas viršesnis: popiežius ar imperatorius?	45
2.5 Karai su kryžiaus ženklu	48
+ 2.6 Mongolai – pavojus iš Rytų.....	51

SKYRIAUS SANTRAUKA

ISTORIJA AKTYVIAI. Orientuojamės istoriniame žemėlapyje	56
ŽINAU, MOKU, GALIU	58

III VIDURAMŽIŲ VALSTYBĖ, KULTŪRA IR ŽMOGUS

3.1 Viduramžių valstybės – nuo susiskaldymo iki vienybės ..	62
3.2 Viduramžių žmogus ir jo pasaulis	65
3.3 Kasdienis žmonių gyvenimas Viduramžiais	68
3.4 Nuo vienuolynų mokyklų iki universitetų.....	71
3.5 Viduramžių kūrėjai ir jų kūriniai	74
+ 3.6 Nuo maro, bado, ugnies ir karo gelbėk mus, Viešpatie!.....	77

SKYRIAUS SANTRAUKA

ISTORIJA AKTYVIAI. Sudarome informacijos aplanką istorijos tema.....	82
ŽINAU, MOKU, GALIU	84

IV LIETUVA: NUO VALSTYBĖS SUKŪRIMO IKI VYTAUTO DIDŽIOJO VALDYMO

4.1 Karaliaus Mindaugo palikimas – Lietuvos valstybė.....	88
4.2 Kryžiumi ir kalaviju	91
4.3 Gediminaičių valdymas	94
4.4 Kaip Lietuva tapo krikščioniškos Europos dalimi?	97
4.5 Vytauto Didžiojo laikai	100
4.6 Žalgirio mūšis – istorinė pergalė.....	103

SKYRIAUS SANTRAUKA

TIRIAMASIS DARBAS. Viduramžių Lietuvos pilys	108
ŽINAU, MOKU, GALIU	110

Laiko juosta

Istorinės asmenybės

Sąvokų žodynas.....

Iliustracijų šaltiniai.....

I

ANT ROMOS IMPERIJOS GRIUVĖSIŲ

V a. per barbarų antplūdį žlugo Vakarų Romos imperija. Šis svarbus įvykis žymi senovės istorijos pabaigą ir naujos epochos – Viduramžių – pradžią. Šis laikotarpis nebuvo vien tamsos laikai. Juk ant Vakarų Romos imperijos griuvėsių kūrėsi naujos valstybės, plito krikščionybė. Rytų Romos imperijos vietoje suklestėjo galingoji Bizantija. O žemyno pietuose krikščioniška Europa susidūrė su nauja religija – islamu.

Šiame skyriuje:

- suvoksi, kuo Europai svarbus Bizantijos imperijos palikimas;
- suprasį, iš kur atsirado ir išplito islamo religija;
- išsiaiškinsi, kaip Europa tapo krikščionišku žemynu;
- vertinsi Karolio Didžiojo vaidmenį Europos istorijoje;
- + sužinosi, kas buvo ir kuo vertėsi vikingai;
- nagrinėsi Viduramžių visuomenės santvarkos ypatumus;
- pažinsi vaizdinius istorijos šaltinius.

 Frankų valdovas Karolis Didysis su savo kariais.
Scena iš 2013 m. dokumentinio seriale „Karolis Didysis“.

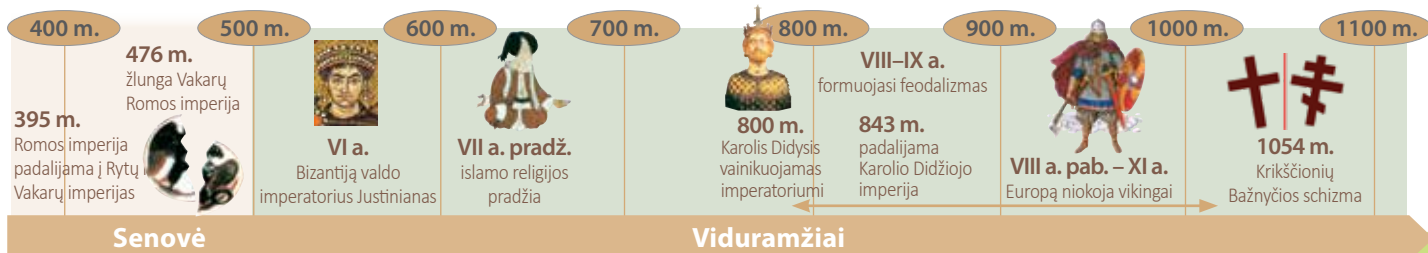

2 Arabų gydytojas, atliekantis operaciją. XIII a. miniatiūra.

3 Karolio Didžiojo imperija, Bizantija ir Arabų kalifatas IX a.

4 X a. mozaika Šv. Sofijos sobore, buvusioje Bizantijos imperijos sostinėje Konstantinopolyje (dab. Stambulas, Turkija). Joje greta Švč. Mergelės Marijos ir kūdikio Jėzaus vaizduojami Romos imperatorius Konstantinas (dešinėje) ir soboro statytojas – Bizantijos imperatorius Justinianas (kairėje).

1.1

Bizantijos imperija

Barbarų gentys V a. sunaikino nusilpusią Vakarų Rėmos impėriją. Stipresnė Rytų Rėmos impėrija ne tik apsigynė nuo priešų antpuolių, bet gyvavo dar tūkstantį metų. Kuo mums svarbus šios valstybės palikimas?

1 Bizantijos imperatorius Justinianas I. Mozaikos San Vitalės bazilikoje Ravenoje (dab. Italija) fragmentas. Nimbas simbolizuoja dievišką imperatoriaus valdžios kilmę ir viršenybę.

2 Bizantijos imperija VI–XII a.

Neribota imperatoriaus valdžia

Viduramžiais gyvavusi rytinė Rėmos impėrijos dalis vadinama **Bizantija**. Jos sostinė Konstantinòpolis (imperatoriaus Konstantino miestas) buvo įkurta graikų miesto Bizantijos vietoje. Iš jo kilo valstybės pavadinimas.

Bizantija buvo krikščioniška valstybė. Jos imperatoriai turėjo neribotą valdžią, kurią neva jiems suteikė Dievas. Sutikę gausybės dvariškių ir asmens sargybinių lydimą imperatorių, valdiniai puldavo ant kelių. Barbarų karaliai jautė pagarbą galingiems Bizantijos valdovams, tad nedrįso vadintis šiuo titulu. Didžiulę valstybę valdyti imperatoriui padėjo

gausybė ištikimų valdininkų. Gera išmokyti jie vadovavo teismams, kariuomenei, rinko mokesčius.

Bizantija suklestėjo VI a. imperatoriaus **Justiniàno I** valdymo laikais. Valdovas puoselėjo didingą tikslą – atkurti vieną Rėmos impėriją. Bizantija nuolat kariavo su kaimynais ir užėmė daug buvusios Vakarų Rėmos impėrijos žemių. Imperijos kariuomenę sudarė pašaukti tarnauti laisvieji valstiečiai ir svetimšaliai samdiniai. Vandenyje negėstančiu padegamuoju mišiniu – „graikiška ugnimi“ – ginkluoti bizantiečių karo laivai priešams kėlė siaubą.

3 Pasiuntinio priėmimas pas Bizantijos imperatorių, X a.

Priešais imperatoriaus sostą stovėjo geležinis medis, kurio šakos buvo pilnos paausutų geležinių paukščių, giedančių įvairiausiais balsais. Sostą saugojo didžiuliai paausuoti geležiniai ar mediniai liūtai, kurie uodegomis plakė grindis ir garsiai riaumojo plačiai praverę nasrus ir judindami liežuvius. Kai aš parpuoliau prieš jį trečią kartą, pakėlęs galvą pamačiau, kad imperatorius, kurį dar neseniai mačiau tik truputį aukščiau už save, dabar jau buvo aukštai palubėje ir kitais drabužiais. Nesuprantu, kaip visa tai buvo padaryta.

N. Davies, *Europa. Istorija*, Vilnius: Vaga, 2002, p. 331.

4 „Graikiška ugnimi“ (padegamuoju dervos, naftos produktų, sieros ir salietros mišiniu) atakuojantis bizantiečių laivas. XIII a. piešinys.

395 m.

Romos imperijos padalijimas į Vakarų ir Rytų imperijas

VI a.

Bizantiją valdo imperatorius Justinianas I

1204 m.

kryžininkai nusiaubia Konstantinopolį

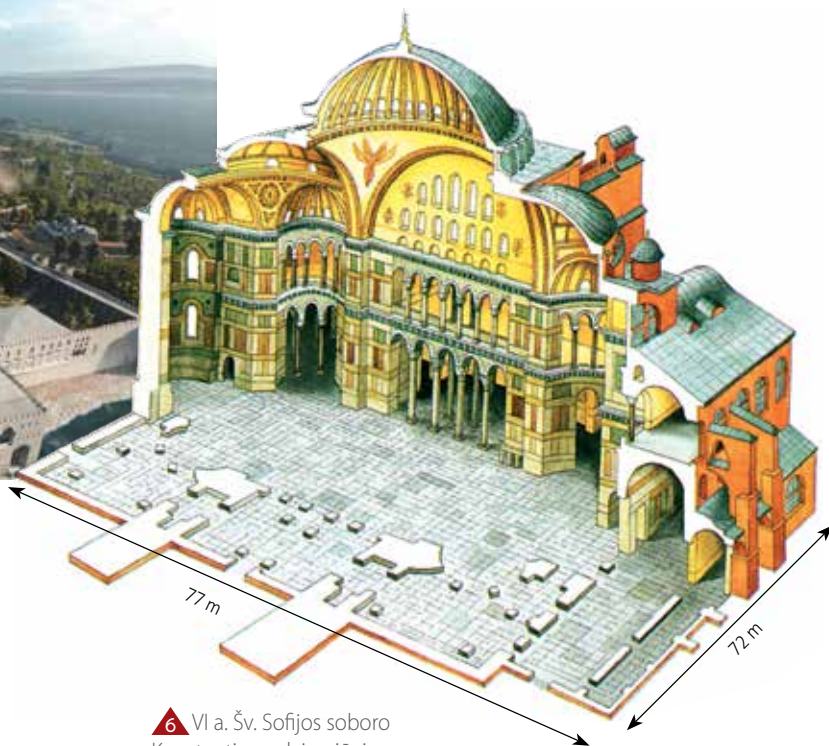
1453 m.

Bizantijos imperija žlunga

Bizantijos imperija

5 Bizantijos imperijos sostinės Konstantinopolio rekonstrukcija: 1 – hipodromas; 2 – imperatoriaus rūmai; 3 – Šv. Sofijos soboras.

6 VI a. Šv. Sofijos soboro Konstantinopolyje pjūvis.

Konstantinopolis – antroji Roma

Antrąją Romą vadinamame Konstantinopolyje gyveno 500 tūkst. gyventojų. Šimtus metų dydžiu ir grožiu jam neprilygo joks kitas Viduramžių Europos miestas. Didingi rūmai, Šv. Sofijos **soboras**, puošnūs maldos namai, vienuolynai, viešosios pirtys, pagal Romos didžiojo cirko pavyzdį pastatytas hipodromas stebino atvykėlius. Konstantinopolį juosė kelių eilių mūro siena su spastų, pylimų, išėjimų išpuoliais ir netikrų įėjimų labirintu. Ilgai jos nepajėgė įveikti net galingiausi užpuolikai.

Turtingi miestiečiai gyveno prabangiuose namuose su kolonomis puoštais vidiniais kiemais, vargšai – tamsiuose, ankštuose būstuose virš krautuvų ir dirbtuvių. Vanduo į miestą tekėjo akvedukais. Požemiuose įrengtas cisternas žiemą pripildavo vandens, o vasarą, kai jo trūko, tiekė gyventojams.

Konstantinopolyje kryžiuosiai svarbiausi Azijos ir Europos sausumos bei

jūrų prekybos keliai. Iš klestinčios prekybos pelnėsi ir darbo gavo dauguma žmonių. Įsigyti prabangių Bizantijos amatininkų dirbinių troško ne vienas Europos šalių valdovas. Auksinėmis imperijos monetomis buvo atsiskaitoma daugelyje gretimų valstybių. Atkaklūs bizantiečių pirkliai pasiekdavo tolimiausias Rytų šalis: Indiją, Kiniją.

7 Indijoje rasta auksinė VI a. imperatoriaus Justiniano I moneta, liudijanti Bizantijos pirklų prekybos ryšius su Azijos šalimis.

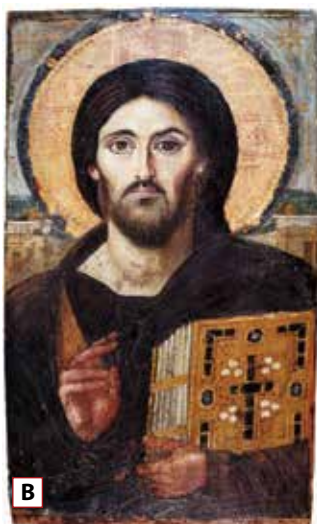
8 Konstantinopolį XI a. aplankiusio svečio iš Vakarų Europos įspūdžiai

Ak, koks gi nuostabus miestas, koks didingas, koks šviesus, kiek daug jame vienuolynų, kiek rūmų, prie kelių ir takų pastatytų gyna darbo jėga, kiek daug meno dirbinių, žavinčių akį – sunku ir apsaakyti visus pui-

kius dalykus: aukso ir sidabro, įvairiausių stilių drabužių ir šventų relikvijų gausą. Į uostą nuolat atplaukia laivai, tad nėra tokio žmonių trokštamo dalyko, kuris nebūtų atgabenamas čionai.

R. Crowley, *Konstantinopolis. Paskutinė didžioji apgultis 1453 m.*, Vilnius: Briedis, 2021, p. 29.

1.1 Bizantijos imperija

10. VI–XI a. Bizantijos meno pavyzdžiai: A – freska, vaizduojanti nukryžiuotą Jėzų; B – ikona su Jėzaus Kristaus atvaizdu.

9. Imperijos teisininkai Justinianui I ir imperatorienei Teodorai pristato parengtą įstatymų rinkinį. 1891 m. Hermano Knafuso paveikslas.

Bizantijos kultūros savitumas

Daugiatautės Bizantijos imperijos gyvenime vyravo graikai. Jų kalba ir raštas ištvirtino ir valstybės valdyme bei kultūroje. Bizantija išsaugojo nemažai Antikos kultūros palikimo. Justiniano I nurodymu teisininkai surinko senovės romėnų įstatymus. Iš pataisytų sudarė rinkinį, kuris turėjo didelį poveikį Vakarų Europos teisės raidai.

Ilgai Bizantijoje gyveno gerokai daugiau raštingų, išsimokslinusių žmonių negu Vakarų Europoje. Konstantinopolio mokslo įstaigose studijavo mokinių iš Europos ir arabų pasaulio.

Bizantijos menininkai ir architektai puoselėjo savitą kūrybos stilių. Jame susipynė originalios idėjos, Antikos palikimas ir krikščionybė. Ypač garsėjo bizantiečių meistrų **freskos, ikonos ir mozaikos**.

Skydas tarp Vakarų ir Rytų

Tarp Europos ir Azijos esanti Bizantija buvo savotiškas skydas, saugantis krikščionišką žemyną nuo pavojingų priešų įsiveržimų. Turtinga imperija masinio užkariautojus. Per ilgą laiką jie atėmė daug imperijai priklausančių valdų. Nuolatiniai karai alino valstybę. Imperija ėmė silpti.

Bizantijos galia ypač sumažėjo po 1204 m., kai Konstantinopolį nuniokojė ir apiplėšė kryžininkai. Imperijos visai nebeliko 1453 metais. Tuomet po įnirtingos apgulties jos sostinę Konstantinopolį (dab. Stambulas Turkijoje) užėmė galinga musulmoniška Osmānų imperija. Nors Bizantijos imperija žlugo, iš jos paplitusi kultūra, tikėjimas (žr. 18 p.) yra labai svarbūs Europai.

?

1. Išnagrinėk 2.

- a) ○ Nurodyk Rytų Romos imperiją, Konstantinopolį, Bizantijos teritoriją imperatoriaus Justiniano I laikais.
- b) ● Išvardyk tris dabartines Europos valstybes, kurių teritorija kadaise priklausė Bizantijai.

c) ● Įrodyk, kad Bizantijos imperiją galima vadinti skydu, saugojusiu krikščionišką Europą.

- 2. ● Apibūdink Bizantijos imperijos valdymą, kariuomenę, tikėjimą ir imperatoriaus galias.
- 3. ● Remkis 1, 10 ir paaiškink, kuo skiriasi ikonos, mozaikos ir freskos.

4. ● Internete, bibliotekoje raskite ir klasei pristatykite pasirinktą Bizantijos meno arba architektūros paminklą.

- 5. ● Remkitės temos tekstu, 3, 5, 6, 8 ir sukurkite Bizantijos imperijos laikų Konstantinopolio plakatą, pristatančią miestą svetimšaliams.

1.1 Bizantijos imperija

- Bizantija vadinama Rytų Rėmos impėrija atsilaiė prieš barbarus ir neųlugo. Ŗi krikėėioniška valstybė suklestėjo VI a., kai ją valdė neribotą valdžią turintis imperatorius Justinianas I.
- Valstybės sostinė Konstantinėpolis buvo vienas didžiausių Viduramų Europos miestų. Jame kryėiavosi svarbiausi Azijos ir Europos sausumos bei jūrų prekybos keliai.
- Tarp Europos ir Azijos įsikūrusi Bizantija buvo savotiškas skydas, saugantis krikėėionišką žemyną nuo pavojingų priešų įsiverėimų.
- Bizantijos impėrija ŗlugo 1453 m., kai Konstantinėpolį užėmė musulmoniška Osmānų impėrija. Imperijos palikimas – jos kultūra, staėiatikybė, savitas menas, architektūra, teisė.

1.2 Alacho vardu

- VII a. pradėioje Arėbijoje ėmė plisti nauja religija – islamas. Jo pradininku laikomas pranaėas Mahometas.
- Ŗios religijos tikintieji vadinami musulmonais. Jie tiki vieną dievą Alachą. Pagrindinės islamo tiesos suraėytos ŗventojoje knygoje – Korane.
- Po Mahometo mirties prasidėjo arabų karai su kaimyniniais kraėtais. Užkariautose žemėse arabai įkūrė musulmonišką valstybę – Arėbų kalifātą.
- Nukariautose teritorijose arabai išplatino islamą. Jie patys perėmė ir iėtobulino kitų tautų mokslo, medicinos bei kultūros laimėjimus.
- Arėbų kalifātas suskilo į keletą valstybių, o islamo religija plito toliau. Ŗiais laikais išpaėinėjų skaiėiumi islamas yra antra pasaulinė religija.

1.3 Europa tampa krikėėioniška

- Iki XI a. dauguma Europos gyventojų tapo krikėėionimis. Su krikėėionybe plito Antikos kultūros palikimas: lotynų kalba, raėtas, mokslas ir menas.
- Vieni svarbiausių senovės ŗinių saugojimo, kultūros bei meno ŗidinių Viduramųiais buvo vienuolynai.
- Daug Rytų ir Pietų Europos tautų krikėėjosi skatinami bizantieėių misionierių. Todėl ċia plito Bizantijos kultūra.
- Europos kraėtuose, kur krikėėionybę platino Rėmos popieėiui pavaldūs misionieriai, įsigalėjo to meto Vakarų Europos valstybių kultūra.
- 1054 m. Krikėėionių Baėnyėioje įvyko skilimas. Vakaruose atsirado Rėmos popieėiaus vadovaujama Katalikų, Rytuose – Konstantinėpolio patriarcho vadovaujama Staėiatikų (Ortodoksų) Baėnyėia.

1.4 Karolio Didėiojo imperija

- Po Vakarų Rėmos impėrijos ŗlugimo galingiausių barbarų karalystę Europoje sukūrė frankai. Jų valstybė ypaė suklestėjo VIII a., valdant Karoliui Didėiajam.
- Jis nuolat kariavo, pagoniėkus kraėtus vertė priimti krikėštą. 800 m. Rėmos popieėius Karolį vainikavo Rėmos imperatoriumi. Savo valstybę Karolis pavadinė Rėmos impėrija.
- Frankų valdovas įvykdė daug valdymo reformų, skatino mokslą ir meną, rūpinosi ŗvietimu.
- Po valdovo mirties 843 m. jo vaikaiėiai padalijo šalį į tris dalis. Dabar buvusios Karolio valstybės vietoje yra Prancūzija, Vokietija ir Itālija.
- Karolio imperija ŗlugo, taėiau jos vietoje įkurtas šalies vienių krikėėionybė, atgaivinta Antikos kultūra.

+ 1.5 Vikingai: plėšikai, pirkliai ar atradėjai?

- VIII–XI a. Europos gyventojus puldinėjo plėšikaujantys Skandinavijos gyventojai – vikingai. Tai dabartinių danų, norvegų ir švedų protėviai.
- Vikingai buvo pagonyš. Jie puikiai išmanė jūreivystę, o karo žygiams statėsi plokščiadugnius irklinius burlaivius – drakarus.
- Svetur vikingai kūrė karines stovyklas ir gyvenvietes, kai kur ir valstybes.
- Ieškodami naujų žemių, vikingai leidosi į tolimes keliones. Apie 1000 m. jie pirmieji perplaukė Atlantą ir apsigyveno Šiaurės Amerikoje.
- Vikingų antpuoliai liovėsi jiems apsikrikštijus ir pradėjus gyventi taikiai.
- IX a. su vikingais susidūrė prie Baltijos jūros gyvenančios baltų gentys. Taikiu metu vikingai ir baltai prekiaavo.

1.6 Feodalizmas – Viduramžių santvarka

- Didžiausias žmonių turtas Viduramžiais buvo žemės valdos.
- Šiuo laikotarpiu Vakarų Europoje susiklostė sudėtinga žmonių tarpusavio priklausomybės ir ištikimybės ryšiais bei privilegijuota žemvaldžių padėtimi pagrįsta visuomenės tvarka – feodalizmas.
- Paveldimą žemės valdą – feodą – suteikęs kilmingas žmogus vadintas senjoru, o jį gavęs – vasalu.
- Žmonės Viduramžiais priklausė tam tikroms didelėms visuomenės grupėms – luomams. Svarbiausi iš jų buvo dvasininkai, kilmingieji ir valstiečiai.
- Laikui bėgant, iš laisvų miestų gyventojų susiformavo atskiras miestiečių luomas.
- Kiekvienas luomas turėjo tam tikras elgesio taisykles, paveldimas teises ir pareigas.

PRAEITIS DABARTYJE. KĄ PAVELDĖJOME?

- Bizantijos kultūra, menas ir architektūra yra svarbi pasaulio ir Europos paveldo dalis.
- Bizantijos misionierių sukurta kirilica naudojasi nemažai Pietų ir Rytų Europos tautų.
- Mes naudojames arabiškaisiais skaitmenimis ir nuliu, kuris iš Indijos per arabus atkeliavo į Europą.
- Viduramžiais atsiradusi islamo religija dabar išpažinėjų skaičiumi yra antra pasaulyje.
- Su Arabų kalifato kultūros paveldu Europoje iš arčiau galima susipažinti Alhambros ir Granados rūmuose dabartinėje Ispanijoje.
- Viduramžiais paplitusi krikščionybė iki šiol yra vyraujanti Europos gyventojų religija.
- Krikščionybės atšakos – katalikybė ir stačiatikybė – atsirado Viduramžiais.
- Nemažos dalies dabartinių Europos valstybių – Prancūzijos, Vokietijos, Italijos ir kitų šalių – ištakos siekia Viduramžių pradžią.

Vaizdiniai istorijos šaltiniai

Jau žinai, kad praeitį tiriantys mokslininkai remiasi įvairiais istorijos šaltiniais. Paprastai jie skirstomi į rašytinius ir nerašytinius. Prie nerašytinių istorijos šaltinių priskiriami vaizdiniai arba regimieji šaltiniai: dailės kūriniai, nuotraukos, plakatai, atvirukai. Vaizdiniai istorijos šaltiniai padeda įsiminti originalius arba atkurtus praeities vaizdus. Juose gali rasti vertingos informacijos ir apie praeities įvykius, istorines asmenybes, kultūrą, visuomenę, pasaulėžiūrą. Vaizdiniai istorijos šaltiniai naudingi ir tiriant Viduramžių epochą, nes daugelis tuo metu gyvenusių žmonių nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Savo mintis, išpūdžius, jausmus jie stengėsi perteikti iliustracijomis. Atmink, kad vaizdinio, kaip ir bet kurio kito, istorijos šaltinio informaciją reikia vertinti kritiškai. Tik tuomet šio šaltinio informacija bus naudinga istorijos tyrimui ir padės atsakyti į klausimus.

Meno kūriniai (paveikslai, miniatiūros, freskos, mozaikos, vitražai ir kt.)

Raitas Lenkijos ir Lietuvos valdovas Jogaila. XV a. pradžios freska Švč. Trejybės koplyčioje Liubline, Lenkijoje.

Karolis Didysis. 1512 m. Albrechto Diurerio paveikslo fragmentas.

 Vaizdinių šaltinių įvairovė.

123

Darbo veiksmas

1. Nustatyk vaizdinio šaltinio tipą: senovinės knygos iliustracija, paveikslas, freska ar kt.
2. Ar yra žinomas kūrinio autorius, pavadinimas ir vaizduojamas laikotarpis? Kokių duomenų apie šaltinį ši informacija suteikia?
3. Išsiaiškink, ar vaizdinio šaltinio sukūrimo laikotarpis atitinka vaizduojamus įvykius, ar yra sukurtas vėliau. Pagal ką nustatei?
4. Kokius šaltinyje vaizduojamus įvykius, asmenis, objektus atpažįsti?
5. Išgalvoti ar tikri įvykiai bei asmenys vaizduojami?
6. Ar vaizdinio šaltinio detalės (apanga, pastatai, aplinka ir kt.) atitinka vaizduojamą laikotarpį?
7. Kam skiriama daugiausia dėmesio šaltinyje? Atsakyti į šį klausimą gali padėti vaizduojamų objektų dydis, pavadinimas arba detalių apibendrinimas. Pavyzdžiui, Viduramžių mene tam tikros istorinės asmenybės vaizduotos didelės, norint pabrėžti jų galią ir svarbą.
8. Šaltinio detalės, simboliai gali suteikti išsamios informacijos tyrimui. Sužymėk ir apibūdink tau žinomus ir nežinomus dalykus.
9. Ar šaltinyje yra kokių nors įrašų? Kokia kalba jie užrašyti? Jei tai tau nežinoma kalba, internete susirask vertimo programėlę ir pabandyk išversti užrašą.
10. Jei nėra duomenų arba trūksta dalies duomenų atsakyti į pirmiau pateiktus klausimus, remkis papildomais prieinamais informacijos šaltiniais. Pavyzdžiui, interneto paieškoje įvesk paveikslo pavadinimą, autorių arba apibūdink, kas vaizduojama paveiksle, ir pateik užklausą.
11. Kokie duomenys, palyginus su kitais informacijos šaltiniais, sutampa, nesutampa arba lieka neatskleisti?
12. Kokios papildomos informacijos suteikia kiti su nagrinėjama tema susiję paveikslai arba kitų rūšių šaltiniai?
13. Pateik glaustą savo tyrimo ataskaitą. Kurie klausimai liko neatsakyti ir kodėl?

1410 m. Žalgirio mūšis tarp Kryžiuočių ordino ir Lietuvos bei Lenkijos kariuomenių. XV a. miniatiūra.

Krikšto scena. XII a. vitražas Šventojoje koplyčioje Paryžiuje.

Nuotraukos, atvirukai

XX a. pradžios atvirukas su Lietuvos valdovų atvaizdais ir Vinco Kudirkos „Tautiškos giesmės“ (būsimo Lietuvos valstybės himno) žodžiais.

Švč. Mergelė Marija su kūdikiu Jėzumi, Bizantijos imperatorius Jonas II Komninas ir imperatorienė Irena Bulgarė. XII a. mozaika.

1939 m. iš lėktuvo daryta Trakų Salos pilies nuotrauka.

Karikatūros, plakatai

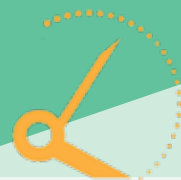
„Kodėl tu tapai kryžininku? Juk tu net nevaikštai į bažnyčią.“ Viduramžių kryžiaus žygiams skirta šių laikų dailininko karikatūra.

1929 m. Stasio Ušinskio plakatas, skirtas Vytauto Didžiojo 500-osioms metinėms.

?

1. ○ Naudokis internetu, biblioteka ir rask tris vaizdinius istorijos šaltinius, padedančius pažinti Viduramžių epochą.
2. ● Paaiškink, kuo vaizdiniai istorijos šaltiniai naudingi praeities tyrinėtojams.
3. ● Remkis darbo veiksmams ir išnagrinėk pasirinktą su Viduramžių istorija susijusį vaizdinį istorijos šaltinį.
4. 👤 Vienas pateikite rašytinių, kitas – vaizdinių istorijos šaltinių rūšių pavyzdžių.
5. 👤 Klasėje surenkite išnagrinėtų vaizdinių Viduramžių istorijos šaltinių parodą – pristatymą.

Svarbiausios sąvokos

1 Savais žodžiais apibūdink šias sąvokas.

Pontifikas	Vyskupas
Senjoras	Beneficija
Feodas	Vienuolija
Schizma	Stačiatikybė
Vasalas	Luomas
Alodas	Islamas
Privilegija	Mečetė
Arabų kalifatas	Medievistika

Taikau žinias ir gebėjimus

5 Remkis įgytomis žiniomis ir sukurk trumpą rašinį „Viduramžių visuomenę galima vadinti luomine, nes...“.

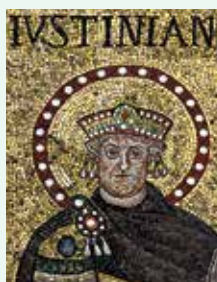
6 Rask šiuose teiginiuose klaidas ir ištaisyk jas.

1. Viduramžiais gyvavusi, kalifo valdoma vakarinė Romos imperijos dalis vadinama Bizantija.
2. Pagrindinės Karolio Didžiojo mokymo ir stačiatikybės religijos tiesos surašytos musulmonų šventojoje knygoje – Korane.
3. Po 622 m. įvykusios schizmos Europos vakaruose atsirado patriarcho vadovaujama Katalikų Bažnyčia, o Rytuose – popiežiaus vadovaujama Stačiatikių Bažnyčia.
4. 800 m. Romoje pontifikas Bizantijos karalių Justinianą patepė šventaisiais aliejais ir vainikavo grafu.
5. Viduramžių Europos gyventojai priklausė tam tikriems luomams. Pagrindiniai iš jų buvo trys: senjorai, vasalai ir vergai.

Istorinės asmenybės

2 Atpažink istorines asmenybes A–C.

3 Paaiškink, kuo kiekviena asmenybė išgarsėjo istorijoje.

A

C

B

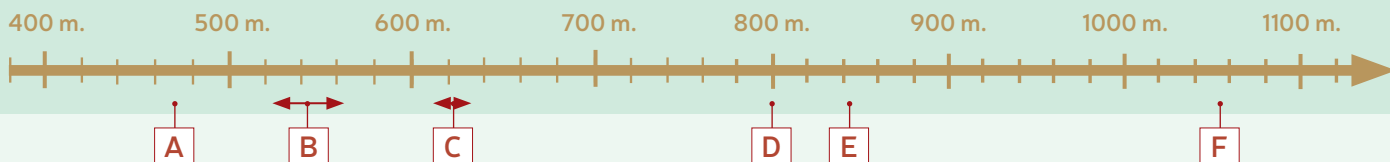
4 Nurodyk, kuri asmenybė aprašoma šaltiniuose A–C. Paaiškink, kaip nustatėi.

A Kaip pranašo didybė ėmė skliti ganėtinai vėlyvu jo gyvenimo tarpsniu. Iki maždaug 40 metų jis buvo pirklys, bet apie 609–610 m. pradėjo regėti dangaus siunčiamus sapnus, vizijas, jo aplankyti nusileisdavo pasiuntiniai iš aukštybių. Galutinai pirklio gyvenimą apvertė nutikimas Hiros kalno uoloje, esančioje netoli Mekos.

B Imperatorius garsėjo aistra teisei, o jo požiūrį į valdžią apibendrina viename to laikmečio tekste išdėstyta taisyklė: „Imperatoriškoji didenybė turėtų būti ir apsiginklavęs įstatymais, ir apdovanotas ginklais, kad galėtų užtikrinti gerą valdymą tiek karo, tiek taikos metu.“ Konstantinopolyje iškilo jam pačiam skirtas didžiulis paminklas. Tai buvo aukšta, iš plytų ir bronzos pastatyta kolona, kurios viršuje stovėjo bronzinė raito imperatoriaus skulptūra.

C Valdovas buvo geras plaukikas ir taip mėgo švarą, kad maudydamasis dažnai tvarkydavo valstybės reikalus. Iš drabužių dažniausiai rinkosi lininius marškinius ir apatinius, šilku apsiūtą palaidinę ir kojines, žiemą pečius bei krūtinę prisidengdavo striuke iš ūdrų ar šermuonėlių kailio. Visada turėjo kardą auksine arba sidabrine rankena, taip pat juosėjo diržą. Tik per šventes arba vykdamas susitikti su Romos popiežiumi puošdavosi aukso drabužiais ar juvelyriniais dirbiniais. Buvo pabrėžtinai pamaldus.

Pagal: D. Jones, *Valdžia ir galia. Naujoji Viduramžių istorija*, Vilnius: Briedis, 2022, p. 118, 159–160.

Orientuojusi istoriniame laike

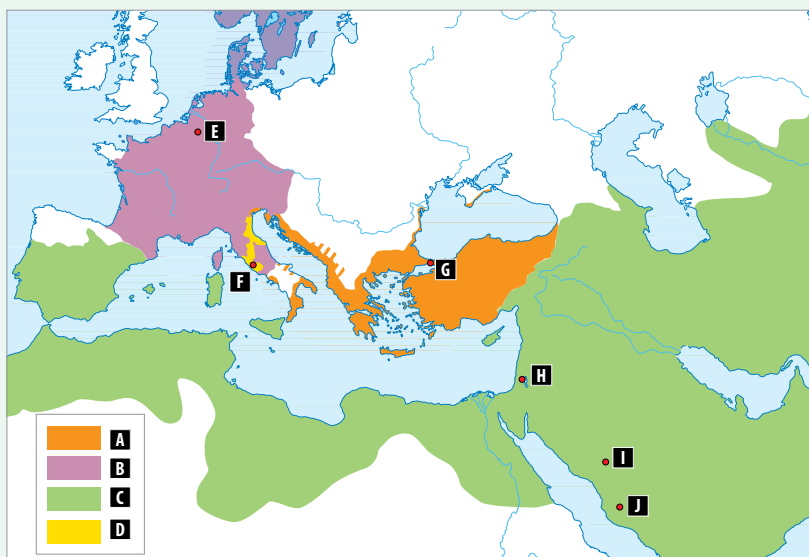
7 Kuri raidė laiko juostoje atitinka?

1. Krikščionių Bažnyčios schizma.
2. Karolio Didžiojo vainikavimas imperatoriumi.
3. Atsiranda islamas.
4. Bizantijos imperiją valdo Justinianas I.
5. Karolio Didžiojo imperijos padalijimas.
6. Žlunga Vakarų Romos imperija.

Orientuojusi istorinėje erdvėje

8 Kuri raidė žemėlapyje atitinka?

1. Roma
2. Karolio Didžiojo imperija
3. Arabų kalifatas
4. Konstantinopolis
5. Bizantija
6. Medina
7. Popiežiaus valstybė
8. Achenas
9. Meka
10. Jeruzalė

9 Atpažink šiuos statinius ir apibūdink jų paskirtį. Surikiuok juos nuo seniausio iki naujausio. Nurodyk, kuri raidė žemėlapyje atitinka jų vietą.

Pasitikrink

Dabar tu gali...

	Taip	Iš dalies	Ne	
... apibūdinti Bizantijos imperiją ir jos palikimą;	●	●	●	10–12 p.
... paaiškinti, kaip atsirado islamo religija ir susidarė Arabų kalifatas;	●	●	●	13–15 p.
... išskirti krikščionybės plitimo Europoje priežastis ir nurodyti Krikščionių Bažnyčios skilimo padarinius;	●	●	●	16–18 p.
... įvertinti Karolio Didžiojo nuopelnus ir vaidmenį Europos istorijoje;	●	●	●	19–21 p.
... apibūdinti feodalizmo ir luominės Viduramžių visuomenės bruožus.	●	●	●	25–27 p.

Viduramžių Lietuvos pilys

Lietuvių padavimuose, dainose, rašytojų ir poetų kūrinuose minimos senosios mūsų šalies pilys. Tai yra svarbūs paveldo objektai, Viduramžių epochos Lietuvos istorijoje ženklai. Išlikusių pilių ir piliaviečių galima rasti visoje senosios Lietuvos valstybės teritorijoje. Dauguma dabartinės Lietuvos teritorijoje esančių Viduramžių pilių buvo skirtos šalies gynybai – Kryžiuočių ordino puolimams atremti.

Seniausios Lietuvos pilys buvo medinės. Jų dabartinės Lietuvos teritorijoje būta apie 400. XIII a. pabaigoje – XIV a. pradžioje pradėtos statyti tvirtesnės mūrinės pilys. Dabartinės Lietuvos teritorijoje yra 10 įvairių epochų mūrinių pilių. Pasibaigus karui su kryžiuočiais, vienos pilys buvo apleistos ir sunyko, kitos ne kartą perstatytos, rekonstruotos. Pasidomėk Viduramžių Lietuvos pilimis ir pasirinktą pristatyk klasės draugams.

Marienburgas, Malborkas (dab. Lenkija)

XIII a. pabaigoje pradėta statyti Marienburgo pilis – Kryžiuočių ordino didžiojo magistro rezidencija nuo 1309 metų. Tai didžiausia Viduramžių epochos pilis Europoje, užimanti 20 ha plotą. Joje buvo kalinamas, bet sugebėjo ištrūkti Vytauto Didžiojo tėvas – Trakų kunigaikštis Kęstutis. Kelis kartus bėgęs pas kryžiuočius, Marienburge svečiavosi ir pats Vytautas.

1 2 3 Darbo veiksmas

1. Naudokis internetu, biblioteka ir sudaryk 10 Viduramžių epochos Lietuvos pilių ar piliaviečių sąrašą. Atmink, kad Viduramžiais Lietuvos valstybė apėmė ne tik dabartinės Lietuvos, bet ir Baltarusijos, Ukrainos, Lenkijos teritorijas. O gal tave labiau domina su Lietuva kariavusio Kryžiuočių ar jo atšakos Livonijos ordinų pilys? Tuomet pasižiūrėk, kokių pilių būta dabartinės Latvijos, Estijos, Karaliaučiaus krašto ir dabartinės Lenkijos teritorijose. Pagalvok, kurią pilį iš sudaryto sąrašo norėtum pristatyti klasei.
2. Pasidomėk išsamiau savo pasirinktos pilies istorija ir surink informacijos apie:
 - pilies pavadinimą;
 - vietą (dabartinė valstybė, jos regionas, artimiausias miestas);
 - kieno, kada ir kokiais tikslais pilis buvo pastatyta ir naudota;
 - su kuriomis istorinėmis asmenybėmis ir kaip ji susijusi;
 - koks pilies tipas, statiniai, gynybiniai įrenginiai, statybinės medžiagos;
 - pilies tyrimų metu aptikti archeologiniai radiniai, susiję rašytiniai ir vaizdiniai šaltiniai, legendos, kuriuose minima pilis;
 - svarbūs ir įdomūs istorijos faktai, susiję su pilimi;
 - pilies dabartinis vaizdas ir rekonstrukcija, kaip ji galėjo atrodyti praeityje.
3. Pagalvok, kaip pristatysi savo atliktą pilies istorijos tyrimą. Galbūt tai bus pranešimas, vaizdingas plakatas, iliustruota laiko juosta arba skaidrės. O gal savo klasės draugus nustebinsi sukurtu pilies maketu?
4. Metas pristatymui. Tavo tikslas – ne viską papasakoti, o sudominti. Neperkrauk pristatymo pertekline ir nuobodžia informacija. Pabrėžk svarbiausius dalykus. Atmink, kad tyrimo pristatymas turėtų trukti apie 10–15 minučių.
5. Po pristatymų surenkite aptarimą. Pasidalinkite, kas sekėsi sunkiai, o kas ėjosi lengviausiai, kokios naujos informacijos apie Viduramžių Lietuvos pilis sužinojote.

Cēsių, Vendeno pils (dab. Latvija)

XIII a. pradžioje Kalavijuočių pastatyta mūrinė pils vėliau tapo Livonijos ordino magistro rezidencija. Kovų su Livonijos ordinu laikais ją ne kartą puolė Lietuvos kariuomenė, bet užimti nepajėgė.

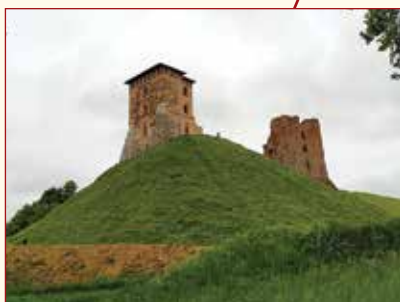
Trakų pilyis (dab. Lietuva)

Greta dabartinių Trakų galima aplankyti Vytauto Didžiojo gimtinę – Senuosius Trakus. Čia esanti pilia-vietė buvo svarbi Lietuvos valdovo Gedimino, vėliau jo sūnaus ir Trakų kunigaikščio Kęstučio rezidencija. Ežerų apsuptos Trakų Pusiasalio ir Salos pilyis pasta-tytos XIV a. viduryje – XV a. Kęstučio ir jo sūnaus Vytauto Didžiojo. Pusiasalio pils yra viena didžiausių aptvarinio (gardinio) tipo pilių Lietuvoje. Trakų Salos pils įrengta tais laikais moderniausių Vakarų Europos pilių pavyzdžiu. Po Žalgirio mūšio ji tapo svarbiausia Lietuvos valdovo Vytauto Didžiojo rezidencija. Joje jis ir mirė 1430 metais.

Lucko pils (dab. Ukraina)

Lucke buvo dvi pily: Žemutinė ir iki šių laikų išli- kusi Aukštutinė, dar vadinama Gedimino sūnaus Liubarto pilimi. Jis buvo Lietuvai priklausiusios Haličo-Voluinės kunigaikštystės valdovas. Luckas suklestėjo ir savotiška pietine Lietuvos valstybės sostine tapo šalį valdant Vytautui Didžiajam. 1429 m. čia vyko garsusis Europos monarchų Luc-ko suvažiavimas, kuriame Vytautą Didįjį pasiūlyta vainikuoti Lietuvos karaliumi.

Naugarduko pils (dab. Baltarusija)

Iš Naugarduko kilusio garsiausio XIX a. Lietuvos poeto Adomo Mickevičiaus kūriniuose ne kartą minima pils mūsų valstybei priklausė nuo karaliaus Min- daugo laikų. Tuomet ji buvo medinė. Kelis šimtus metų pils buvo svarbi pagoniškos Lietuvos monarchų rezidencija. Mūrinę Naugarduko pilį įrengė Vytautas Didysis.